

Bonus Nuntium

A Koszta József Múzeum tudományos, muzeológiai, művészeti és művelődési online folyóirata

Aki „183 ütközetben, vállalkozásban s rohamban vett részt, mindenkor a legelső vonalban”

Tóth Marcell

Rezümé

Tanulmányomban a Szegeden született, és ugyanitt elhunyt szentmártoni Pottyondy Károly ezredes életútját mutatom be. A tipikus csapatvisztai pályát befutott tiszt előbb a világháborúban tűnt ki, és nyert el magas kitüntetések a fronton, majd 1919-ben aktívan fellépett az ellenforradalom győzelméért szülővárosában. A '20-as években a szegedi vámörkerület parancsnoka, rövid ideig a Csongrád vármegyei Vitézi Szék székkapitánya volt. Nyugállományba vonulása után is a település közéletének aktív szereplője, a '19-es ellenforradalom emlékének őrzője, a törvényhatósági bizottság tagja. Hosszú élete részeként megérte még a Kádár-korszak első éveit is. A témaválasztást, Pottyondy jelentős katonai és közéleti pályafutása mellett, indokolja születésének 145. és a Vitézi Rend megalapításának 100. évfordulója.

Tizenhárom kitüntetés ékesítette szentmártoni Pottyondy Károly 46-os őrnagy mellét, amikor a világháború utolsó évében a fényképész műtermében portrét készített magáról: a „*Vaskorona renden kívül a Lipót-rend lovagkeresztje, katonai érdemkereszt, ezüst és bronz katonai érdem érem hadiékítményekkel s kardokkal ékesítik*” – ahogy olvasható a kicsivel később a „*M. Kir. hadtörténelmi levéltár és Múzeum Tek. Igazgatóságának*” készített életleírásában.¹ A következő oldalakon arra teszek kísérletet, hogy bemutassam a több mint száz évvel ezelőtti fényképen látható katonatiszt pályájának első felét: azt, hogy miként vált egy fiatalember katonatisztté a békeidők Osztrák-Magyar Monarchiájában és annak katonahőisévé az I. világháborúban. Egy újabb tanulmányban fogok kitérni életpályájának

¹ HL Akvi 1920/3 HM lymb. Pottyondy Károly.

második felére 1919 ellenforradalmi Szegedjén, majd a Horthy-korszak városi elitjének tagjaként.

1. ábra Pottyyondy Károly őrnagy az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlása idején. A szerző gyűjteményéből.

Szegedtől Szegedig a békében

Pottyyondy Károly Lajos Rudolf 1875. április 11-én született Szegeden szentmártoni Pottyyondy Lajos és Straub Gabriella gyermekeként. Habár édesapja foglalkozásaként „magánzó” volt feltüntetve,² s valószínűleg 1880-tól városi hivatalnokként dolgozott – 1896-ban a katonaugyosztály tisztviselője –,³ mégis elsősorban a családi háttérrel kell kiemelni a tiszti

² A szegedi palánki egyházi anyakönyvben kereszteltek anyakönyve, 1875. 117. bejegyzés.

<https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:9Q97-YSJH-WKJ?cc=1743180&personUrl=%2Fark%3A%2F61903%2F1%3A1%3AXZTG-G9T>. Utolsó letöltés: 2020. február 13. 23:55.

³ Délmagyarország, 1943. július 9. 7.; Szegedi Napló, 1896. november 3. 4.

pálya felé vezető úton. A városszerte kedvelt és tisztelt Pottyondy Lajos ugyanis – az 1910-es és '20-as évek anekdotázó újságcikkei szerint – harcolt az 1848-1849-es magyar szabadságharcban, és szolgált Olaszországban Radetzky katonájaként. Az utóbbi a sematizmusok alapján is igazolható:⁴ 1842 és 1847, valamint 1850 és 1859 között a 32. gyalogezred kadétjaként, majd tisztjeként találjuk meg,⁵ a Szegedre való költözése előtt pedig a magyar királyi Honvédség első osztályú századosa volt.⁶ Külön kiemelték róla, hogy „80-dik esztendőjéhez közel századosi rangját, tiszti nyugdíját visszaadta, illetőleg engedélyezte az öreg király. A vén Pottyondynál büszkébb katonája ma nincsen is Szegednek, de nemcsak a király különös, ritka kegyelmével büszkélkedik Pottyondy bácsi, hanem, hogy megérhette, miszerint a harcban álló hazának is több kiváló, vitéz tisztfit nevelhetett”.⁷ Károly, még a világháború előtt elhunyt, 14 évvel idősebb bátyja, Lajos szintén a katonatiszti pályát választotta,⁸ az 1871-ben született Miklós pedig a szegedi rendőrségnél járta végig a ranglétrát, majd az első világháborúban népfőkelő főhadnagyként szolgált.⁹

2. ábra: Pottyondy Miklós, Károly bátyja rendőr tiszthelyettesként 1899-ben. Preidl Zoltán gyűjteményéből.

⁴ Sz. Szigethy Vilmos: Elfogynak a szegedi dudások. Magyarország, 1925. szeptember 6. 31.

⁵ Lásd Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes 1842, 167.; Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes 1859, 144. stb.

⁶ Kereszteltek anyakönyve, Ferencváros, Budapest, 1871. 500. bejegyzés.

⁷ <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:9398-N49D-V6?cc=1743180&personUrl=%2Fark%3A%2F61903%2F1%3A1%3AXXS4-T5C>. utolsó letöltés: 2020. február 13. 23:58.; Délmagyarország, 1943. július 9. 7.

⁸ M. P.: Szegedi magyar alakok. Pesti Napló. 1915. július 29. 10.

⁹ Az Ujság, 1907. január 9. 10.

⁹ Budapesti Közlöny, 1917. március 3. 3.; Szeged és Vidéke 1917. április 26. 2.

Alsóbb iskoláit Szegeden végezte Pottyondy Károly, tanult a Kegyes Tanítórendi Gimnáziumban, majd a Szeged Városi Polgári Fiúiskolában is.¹⁰ 1891 őszén felvették a budapesti gyalogsági hadapródiskolába,¹¹ amelyet négy évvel később jeles eredménnyel végzett el. Ezt követően hadapród tiszthelyettesként a császári és királyi 85. gyalogezredhez helyezték Kassára.¹² Az ezredparancsnokság székhelyét nem sokkal később ugyan Lőcsére tette át, de ő továbbra is a 85-ösöknél szolgált, amikor 1896. november 1-jén hadnaggyá, majd 1901. május 1-jén főhadnaggyá léptették elő.¹³ Megkapta a Jubileumi Emlékérmet a császár uralkodásának 50. évfordulóján, valamint 1902 és 1905 között a zászlóaljsegédtisztek egyike lett.¹⁴

A fiatal katonatiszt az évek alatt beilleszkedett az ekkor már relatíve szlovák többségű, de jelentős magyar és német közösséggel bíró felvidéki város életébe. Több éven át támogatta a városi állami főreáliskolát adományaival – e szokását Szegeden is megőrizte, s már itt ismertté vált sportszeretete.¹⁵ Ha szükséges volt, párbajozott az igazáért, a Pesti Napló szerint 1901-ben ő és egy „*tartalékos hadnagy, erdőhivatalnok súlyos föltételű kardpárbajt vívtak, amelyben mind a két fél megsebesült*”.¹⁶ Ennél is nagyobb feltűnést okozott azonban az a hőstette, amelyről szóló tudósítást szó szerint idézem: „*Életmentő főhadnagy. Lőcséről jelentik; A lőcsei vásáron egy fuvaros lovai megbokrosodtak s elragadták a szekeret, amelyen a kocsison kívül még egy asszony ült. Mindketten leestek a szekérről s a kocsis a kerekek közé került. Ebben a pillanatban fölugrott a rohanó kocsi Pottyondy Károly, a lőcsei 85. gyalogezred főhadnagya s elkapva a gyepelőt, nagy küzdelemmel megfékezte a megbokrosodott lovakat. A kocsist kiszabadították veszélyes helyzetéből és sem neki, sem az asszonynak nem történt baja. A vásáros nép lelkesen megéljenezte a bátor főhadnagyot.*”¹⁷ Az 1908 októberében végrehajtott cselekedetért két hónappal később kitüntették. Elnyerte a köznyelvben, a felirata alapján, „bronz Signum Laudisnak” nevezett elismerést, azaz az ekkor még egyfokozatú Katonai Érdemérmét „*egy szerencsétlenségnél nagy elszántsággal és saját élete veszélyeztetésével*

¹⁰ Magyar 1887. 31.; Nagy 1889. 34.

¹¹ Szegedi Híradó, 1891. szeptember 8. 5.

¹² Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die kaiserliche und königliche Kriegs-Marine für 1896, 259, 492-493.

¹³ HL Akvi 1920/3 HM lymb. Pottyondy Károly

¹⁴ Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die kaiserliche und königliche Kriegs-Marine für 1903, 566.; Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die kaiserliche und königliche Kriegsmarine für 1905, 578.

¹⁵ Walther 1900, 48-51.; Walther 1904, 27, 58-61,

¹⁶ Pesti Napló, 1901. augusztus 22. 8.

¹⁷ Pesti Napló, 1908. október 20. 13.

teljesített beavatkozásáért, ami által két emberélet mentetett meg”.¹⁸ Az 1909-ben kiadott katonai szemle szerint ő viselhette legalacsonyabb rendfokozatúként ezt az elismerést ezredében.¹⁹

Azonban a felsoroltak ellenére is szülővárosából házasodott: Kovács Pál építész lányát vette feleségül, jegyességükről egy 1907. januári bejelentés tanúskodik.²⁰ Egy családfakutató oldalon megtalálható – néhol pontatlan adatok szerint – két gyermeke közül az első Lőcsén, a második Szegeden született.²¹ Az előbbi, a vitézi címet is öröklő Gusztáv szintén a katonai pályát választotta, repülőtisztként jelentős elméleti munkásságot fejtett ki. Legmagasabb rendfokozata vezérkari őrnagy, ausztráliai emigrációban hunyt el 1983-ban.²²

Szegedtől Szegedig a háborúban

A szerb és az orosz fronton a 46-osokkal

1910. november 1-jével Pottyondy Károlyt előléptették századossá, s áthelyezték a szülővárosába: a császári és királyi 46. gyalogezred tisztje lett,²³ s „ezen ezreddel indult 1914. július 30.-án a világháborúba, amelyben 183 ütközetben, vállalkozásban s rohamban vett részt, mindenkor a legelső vonalban”.²⁴ A tanulmány ezen részében a települések neveit a mai, magyar nyelvben használt alakban írom le, mivel mind Pottyondy, mind a két világháború között megjelent alakulattörténetek eltorzult formában adták meg ezeket. Az idézetek esetében meghagytam az eredeti formát, de zárójelben közreadtam a mai nevet. A törzsszövegben azon esetekben, amikor a fordítást nem tudtam teljesen igazolni, akkor feltüntettem az eredeti nevet és a feltételezett megfeleltetését is.

A 46. gyalogezredet először a déli frontra irányították, három zászlóalja már a hadüzenet előtt a szerb határhoz érkezett. A báró Henneberg József ezredes parancsnoksága alatt álló ezred a 34. gyalogdandár része volt. A dandár a 2. hadseregen belül a VII. hadtest 17. gyaloghadosztályához tartozott. A 46. gyalogezredet Pancsován és a mellette található Hertelendyfalván szállásolták el, majd nem sokkal később a 3. századot és a Pottyondy vezette

¹⁸ Budapesti Közlöny, 1908. december 19. 2.

¹⁹ Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die kaiserliche und königliche Kriegsmarine für 1909. 620-621.

²⁰ Szeged és Vidéke, 1907. január 22. 5. A családtagokra vonatkozó rövid bekezdést nyilvános forrásokból állítottam össze, s tartalmát csak részben ellenőriztem.

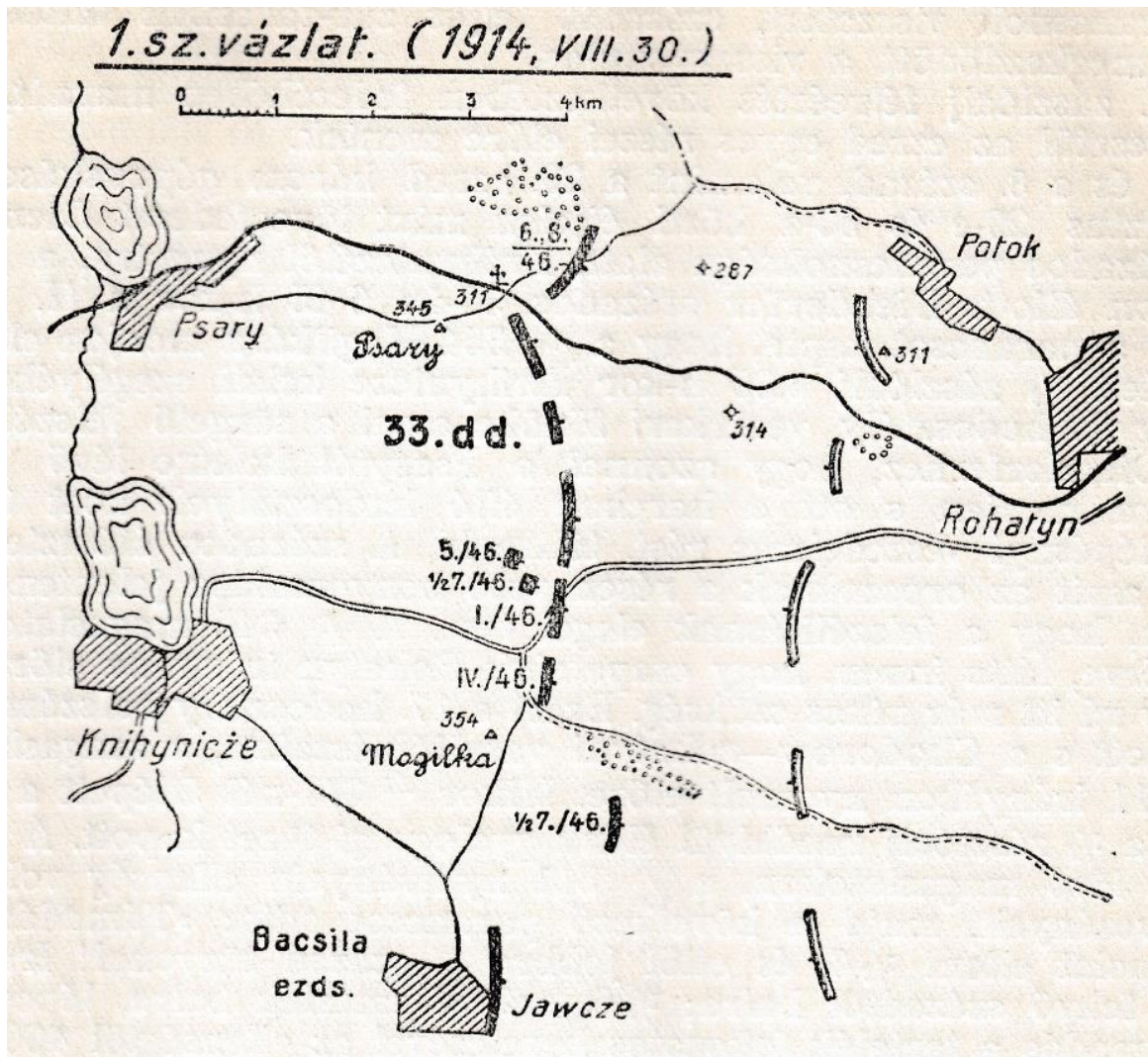
²¹ Károly Pottyondy. <https://www.geni.com/people/K%C3%A1roly-Pottyondy/6000000046857581156>. Utolsó letöltés: 2020. február 5. 16:31.

²² Hadak Útján, 1983. március, 20. Elméleti munkásságára lásd példaként: Pottyondy 1942, 624-638.

²³ Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die kaiserliche und königliche Kriegsmarine für 1911, 294.

²⁴ HL Akvi 1920/3 HM lymb. Pottyondy Károly

14. századot a délebbre található Omlódra helyezték át. E település mellett, Sándoregyházánál csapott össze először az ellenséggel a százados: az általa vezetett fél zászlóalj visszaverte az augusztus 7-én éjjel a Dunán átkelt szerbeket. A külső ellenség mellett a helyi szerbek is problémát okoztak: a jelentős délszláv lakossággal bíró Tárcsóról fényjeleket adtak le az ellenségnek. Pottyondy augusztus 8-án az elkövetőket letartóztatta, majd átadta a csendőrségnek. A vártnál gyorsabb orosz mozgósítás miatt néhány nappal később a VII. hadtest felváltását megkezdték, 23-án pedig bevagonírozták a 46. gyalogezredet is.²⁵

3. ábra: A szegedi 46-osok Rohatinnál. Forrás: Ajtay 1933, 21.

A szerb frontról az orosz frontra tartó útja során szinte minden magyar településen – főleg Szegeden – nagy örömmel fogadták az ezredet. Lembergől délre, Hodorivban rakodtak ki

²⁵ Ajtay 1933, 5-17.

augusztus 29-én, s gyakorlatilag néhány óra pihenő után azonnal a harctérre vezényelték őket másnap. Rohatinnál, ahogy az ezredalbum egyik alcíme is utal rá, átestek a tűzkeresztségen.²⁶ A keleti frontról zajló első harcokra így emlékezett vissza Pottyondy Károly, magáról egyes szám harmadik személyben írva: „ezredével [...] 1914. augusztus 29. és 30.-án a Rohatyn-i [Rohatin] ütközetet küzdötte végig; itt jobb keze fején megsebesülve, embereit el nem hagyta a rajvonásban s vezette ezeket tovább, míg az általános visszavonulás el nem rendeltetett. Minden parancs nélkül gyűjté össze a 46. gyalog ezred még megmaradt részeit, hogy esetleges orosz üldözést Godorow-nál [Hodoriv] feltartva, a nagyszámú sebesülteinknek elszállítását lehetővé tegye. – Saját sebesülését figyelembe sem véve, vezette századát az első Lemberg-i csatába 1914. szeptember 7.-től 12.-ig, hol számos sebesültjeinek az első vonalban erős ellenséges tűzben – majd golyózápokban – nyújtott első segílyt. A nagy visszavonulás alatt sem hagyta el vitézeit, hanem elvezette őket a Kárpátokba, ahol első pihenőt kaphatták. Csak itt kezeltette sebjét, a nélkül, hogy századától megvált volna.”²⁷

Híres és elfeledett csatákban: Pottyondy Károly és a 405-ösök

A világháború első telére a cári haderő megközelítette a Kárpátokat, s az a veszély fenyegetett, hogy az ellenség betör az Alföldre. Az 1914 decemberében lezajlott limanova-lapanówy csatában ugyan sikerült legyőzni az oroszokat, de ehhez szükség volt a Szurmay-hadtest bevetésére is a 38. honvéd gyaloghadosztállyal és a frissen felállított, tüzérséggel gyengén ellátott, alig kiképzett állománnyal feltöltött a Kornhaber-csoportra, amelyből később az 51. honvéd gyaloghadosztály jött létre.²⁸ Ez utóbbi része volt az az 1914 decemberében létrehozott magyar királyi 301. honvéd gyalogezred, amelyhez Pottyondyt vezényelték,²⁹ „hol mint századparancsnok harcolta végig a Homonna, Szinna, Sebes [Sebeskellemes, ma Kellemes része], Kelemes [Kellemes] és Szerelmes-i ütközeteket”, majd az ugyanebben a térségben harcoló, s szintén a József főherceg, lovassági tábornok vezette VII. hadtesthez tartozó 1. lovashadosztályhoz osztották be egy „rögtönzött zászlóaljjal”.³⁰

²⁶ Uo. 18-24.

²⁷ HL Akvi 1920/3 HM lymb. Pottyondy Károly

²⁸ Doromby – Reé (é n.) 202, Balla – Pollmann 2015, 298-299.

²⁹ Berkó 1928. 521.

³⁰ HL Akvi 1920/3 HM lymb. Pottyondy Károly; Ajtay – Péczely – Reé 1936, 243.

4. ábra: A 46-osok „ezredkönyve” és egy I. világháborús József főherceg sapkajelvény. A szerző gyűjteményéből.

Ezt követően visszatért a 301. honvéd gyalogezredhez, amelynek szegedi 405. zászlóalját vezette.³¹ December 8-án a 3. hadsereg alá tartozó Szurmay-hadcsoport a magyar határ közeli galíciai Muszynában tartózkodó egységnek azt a feladatot adta, hogy vegye fel a kapcsolatot Nagy Pál tábornok csoportjával. A 405-ösök 10-én már az Újszandectől keletre található Boguszán hatoltak keresztül ellenállás nélkül, míg a főerők ettől keletre, Binczarovánál csaptak össze az ellenséggel. Másnap a Boguszától három kilométerre, található Królowa Górnát foglalták el.³²

A Kornhaber-csoport december 14-én érte el, „rendkívüli fáradalmak” után Brzozowa települést.³³ Pottyondy az itt elszenvedett veszteségek után „*mint százados ezredparancsnok*

³¹ HL Akvi 1920/3 HM lymb. Pottyondy Károly; Doromby – Reé (é n.), 442.

³² De Sgardelli Caesar 1940, 68-70.

³³ M. Kir. Hadilevéltár 1937, 446.

végig harcolta a Tarnov [Tarnów], Tuchov [Tuchów], Golonka Berdechov-i [Golanka és Berdechów települések egymástól mintegy 15 kilométerre] csatákat.³⁴ Pottyondy és katonái kiemelkedő teljesítményt nyújtottak, amelyet magas kitüntetésekkel ismert el a hadvezetés. A 301-esek egyik verseci zászlóaljában küzdő Márkus Pál december huszadikai haditettéért, nyerte el az Arany Vitézségi Érmét, a 405-ösöknél szolgáló Bata Pál pedig azért, mert a következő napon az orosz támadás visszaverésében jeleskedett és társaival 400 foglyot ejtett.

Elismerték azonban nemcsak a legénységi állomány, hanem a vezető, Pottyondy Károly hősiességét is: „az 51.honvéd hadosztály parancsnoka előtt, a hadseregparancsnok őt a »hadsereg legfiatalabb s egyike a legjobb ezred- és csoport parancsnoknak« nevezte”. A decemberi harcok csatáiban vívott teljesítményéért a hadosztályparancsnok, Kornhaber Adolf 1915. január 22-én terjesztette fel kitüntetésre. Végül április 5-én elnyerte a Vaskorona Rend III. osztályát a hadidíszítménnyel, amelyet Kornhaber személyesen tűzött a mellére.³⁵

„Ezen honvéd hadosztállyal segített négyszer kiverni az oroszokat a magyar Kárpátokból”, majd fordult a hadi helyzet: a május 2-án meginduló gorlicei áttörésnek köszönhetően sikerült elhárítani az orosz betörés veszélyét, a cári csapatok hónapokig hátráltak. A sikerekben Pottyondy is szerepet vállalt: május 9-én a 405-ösök élén a Kicsera-hegy megtámadásában vett részt, majd harcolt az első hetekben Ostrównál, a Gaj-tető mellett, Pnikutnál a hadosztályával. Ott volt Przemysl visszavételénél, majd Sztarij Szambornál, s a június 22-én záruló lemergi csatában küzdött, amely a város elfoglalásával zárult. Pottyondy kiemelte a „Brody, [...] Alexinec-novi [Novij Olekszinec] s Alexinec-stari [Sztarij Olekszinec] harcokat, hol visszafoglalta az általunk elvesztett Alexinec-novi-i állásainkat, melyeket a 301.honvéd gyalog ezreddel tartott dacára annak, hogy 9 ellenséges támadást kellett visszavernie”.³⁶ Az utóbbi, 1915. augusztus végén és szeptember elején lezajlott harcokban való jó csapatvezetésért, vitézségéért, sikeres ellentámadásaiért³⁷ csak utólag, már őrnagyként tüntették ki 1917. február 2-án a Bronz Katonai Érdeméremmel hadiszalagon.³⁸

Az újabb hadtörténeti munkákban meg sem említik azt az összecsapást a keleti fronton, amelyet az 1945 előtti szakirodalomban besszarábiai újévi csataként említenek, pedig az oroszok mintegy 70 ezer katonát, az osztrák-magyar csapatok pedig 30 ezer főt veszítettek. Az Ivanov tábornok irányítása alatt álló négy hadsereg célja a fele akkora létszámú német és

³⁴ HL Akvi 1920/3 HM lymb. Pottyondy Károly

³⁵ HL Akvi 1920/3 HM lymb. Pottyondy Károly; Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség Számára, 1915. április 10. 375.; KA Belohnungsantrag, Pottyondy von Szentmárton, Karl, 22./I. 1915.

³⁶ HL Akvi 1920/3 HM lymb. Pottyondy Károly; Balla – Pollmann 2015, 301-303.

³⁷ KA Belohnungsantrag, Pottyondy von Szentmárton, Karl, 6./11. 1916.

³⁸ Budapesti Közlöny, 1917. február 15. 1.

osztrák-magyar erők védelmének áttörése volt Bukovinában. Azonban a Pflanzler-Baltin vezérezredes parancsnoksága alatt álló osztrák-magyar 7. hadsereg időben tudomást szerzett a tervről, így felkészülhetett a támadás elhárítására. A Rarancze-Toporoutz-i csatából a szegedi katonák is kivették részüket. Már az offenzíva első napján, december 27-én, többek között, az 51. honvéd hadosztály – benne Pottyondy zászlóaljával – és a Papp-dandár szegedi népfőlkelői kitartásának köszönhetően vonultak vissza az oroszok véres fejjel, s hiába indították újabb rohamokat a cári csapatok újév után, mégsem változott a helyzet.³⁹

„*A raranczei harcokban, a melyek során vitéz katonáink az oroszok elkeseredett erőfeszítéseit semmivé tették, különösen kivált a 301. honvédgyalozezred.*” Az ezred másik szegedi zászlóalja, a 406-os tízszeres túlerőt vert vissza, az itt szolgáló Klein Jenő az Arany Vitézségi Érmét, a zászlóalj parancsnoka a Katonai Érdemkereszt III. osztályát hadidíszítménnyel kapta meg.⁴⁰ A 405-ösök sem maradtak el „testvérzászlóaljuktól” a mintegy egy hónapig tartó súlyos küzdelmek idején. Pottyondy Károly – a megmaradt kitüntetés felterjesztés alapján – saját vitézségével mutatott példát. 1916. január 1-jéről 2-ára virradóan „*energikusan és ügyesen vezetett egy éjszakai támadást*”, majd az elfoglalt állásokat öt napon keresztül tartotta egységével az ellenséges túlerő tömegtámadásaival szemben. Kiszabadította 408. zászlóalj fogságba ejtett parancsnokságát,⁴¹ „*s dacára annak, hogy háromszor teljesen körül volt zárva, a gyűrűt áttörte s a 408-asokkal karöltve, védte Csernovitzot [Csernovic] ettől 14 km.-re keletre*”.⁴² A helyállásáért 1916. március 14-én ő is a Katonai Érdemkereszt III. osztályát hadidíszítménnyel nyerte el.⁴³

1916. május 11-én megkapta a Vörös Kereszt ezüst díszérmét,⁴⁴ az év végén, december 30-án pedig abban a kitüntetésben részesült, hogy ő is részt vehetett IV. Károly király budapesti koronázási ünnepségén.⁴⁵ A harctérre már mint őrnagy érkezett vissza, 1917. január 1-jével ugyanis „*az ellenséggel szemben vitéz magatartása és kiváló szolgálata elismeréséül*” soron kívül előléptették.⁴⁶ Visszatérve az orosz frontra tizenkét hétig a komáromi császári és királyi 12. gyalozezred ezredparancsnokságát vezette.⁴⁷

³⁹ Doromby – Reé (é n.) 378-383.

⁴⁰ Az Ujság, 1916. április 23. 4.

⁴¹ KA Belohnungsantrag, Pottyondy von Szentmárton, Karl, 10./I. 1916.

⁴² HL Akvi 1920/3 HM lymb. Pottyondy Károly

⁴³ Budapesti Közlöny, 1916. március 19. 1-2.

⁴⁴ Budapesti Közlöny, 1916. május 27. 2.

⁴⁵ Pesti Hírlap, 1916. december 31. 16.

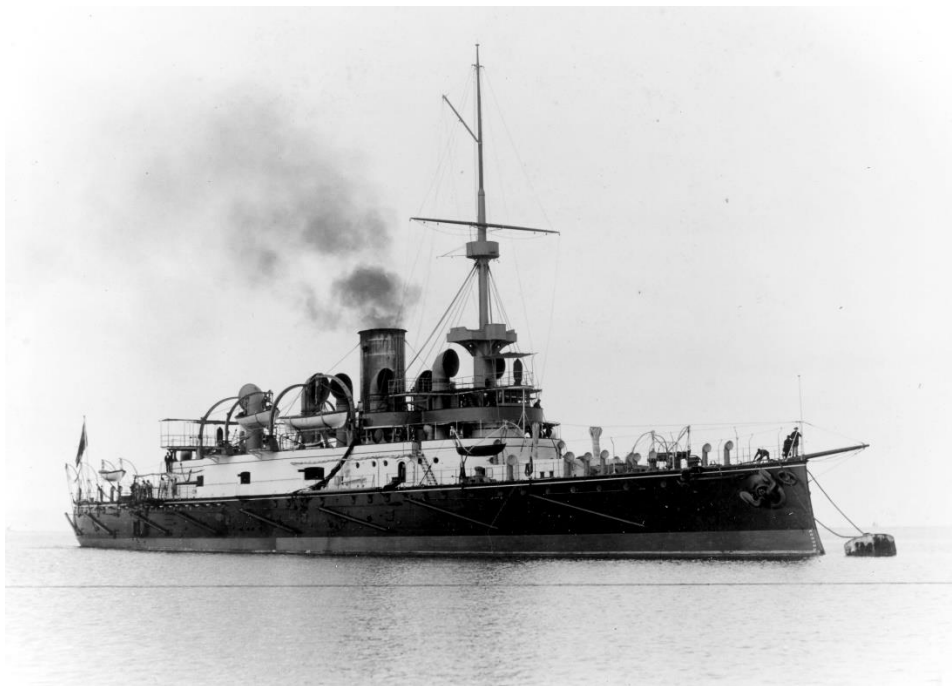
⁴⁶ Budapesti Közlöny, 1917. február 6. 4.

⁴⁷ HL Akvi 1920/3 HM lymb. Pottyondy Károly

Aki megjárta az Isonzót

Ezután új feladatot kapott 1917 júniusában: a három hónappal korábban az 1. Isonzó hadsereghez beosztott császári és királyi 1. kerékpáros zászlóalj parancsnoka lett, amely 20., 24., 29. vadászzászlóalj kerékpáros századaiból és két honvéd kerékpáros századból jött létre.⁴⁸ 1917. október 24-én kezdődött meg a 12. isonzói csata, amelyet a központi hatalmak győzelme okán az olaszok csak caporettoi csoda néven emlegettek. A tervek szerint a nyolc osztrák-magyar és hét német hadosztályból álló, újonnan felállított német 14. hadsereg hajtja végre a főcsapást, majd ettől délre Boroevic seregcsoportja is támadásba lendül.⁴⁹ Az utóbbihoz tartozó, legdélebbre álló 1. Isonzó hadsereg feladata, a támadás mellett, minél nagyobb ellenséges erők lekötése volt.⁵⁰

Pottyondy zászlóaljával a tengerpart közelében nyomult előre: „*Monfalcone, Aquilea [Aquileia], Belvedere [Belvedere, Udine megye], Cradó [Grado] visszafoglalása az ő nevéhez fűződik*”. Ő tüzette ki a nemzeti zászlót az aquileai templomra – valószínűleg a híres gótikus katedrálisra –, „*melynek csodálattal adózott az ottani lakosság*”.⁵¹

5. ábra: A Wien csatahajó, amelynek parancsot adott Pottyondy egy velencei erőd lövetésére. Forrás: Circovich, Basilio/Wikipédia.

⁴⁸ Doromby – Reé (é n.) 442, 448. József főherceg 1933, 130, 165.

⁴⁹ Balla – Pollmann 2015, 313.

⁵⁰ Doromby – Reé (é n.) 268-271.

⁵¹ HL Akvi 1920/3 HM lymb. Pottyondy Károly

Ezután egy sajátos, haditengerészeti által támogatott szárazföldi hadműveletet irányított, amelyről, Pottyondy leírását leszámítva, szinte alig található említés. Feladata az újonnan elfoglalt lagúnák megtisztítása volt az ellenségtől. Különítményével, azaz „*géppuskás kerékpárosaival, tengerész ütegével és 2 önkéntes zászlóaljaival*” sorra kelt át a Tagliamento, Livenza és a Piave folyókon, amelyben segítette őt, hogy „*Windischgratz herceg [herceg Alfred Werand zu Windisch-Graetz, 1890-1972] flotillája felett*” rendelkezhetett. Visszaemlékezése szerint ő volt az, aki először jelentette a brit csapatok megérkezését az olasz frontra.

A hadműveletek datálását megkönnyíti, hogy tudjuk, a Wien és Budapest csatahajóknak a velencei Cavallino erőd lövetésére adott parancsot Pottyondy Károly.⁵² A két hajó 1917. október 30-án érkezett Cattaróból (Kotorból) Triesztbe, majd kapcsolódtak a piavei harcokba ágyúikkal, s legalább november 16-ig részt vettek a harcokban. Ezt erősíti meg az is, hogy Pottyondy kitüntetésfelterjesztésében is a november 1. és 16. közötti időszak harccselekményeire hivatkoznak. Végül ismert, hogy a Wient december 10-én éjjel 2 órakor egy olasz siklóaszád torpedói süllyesztették el, tehát ennél később sem történhettek a leírta.⁵³

Pottyondy Károlyt a 12. isonzói csatában nyújtott teljesítményének elismeréseképpen eredetileg az egyik legmagasabb kitüntetésre, a Lipót Rend lovagkeresztjére a hadiékítménnyel és a kardokkal terjesztették fel, de végül a frontparancsnokságon „csak” az Ezüst Katonai Érdemérem hadiszalagon a kardokkal adományozását javasolták, amelyet 1918. január 23-án ítéltek meg a részére.⁵⁴

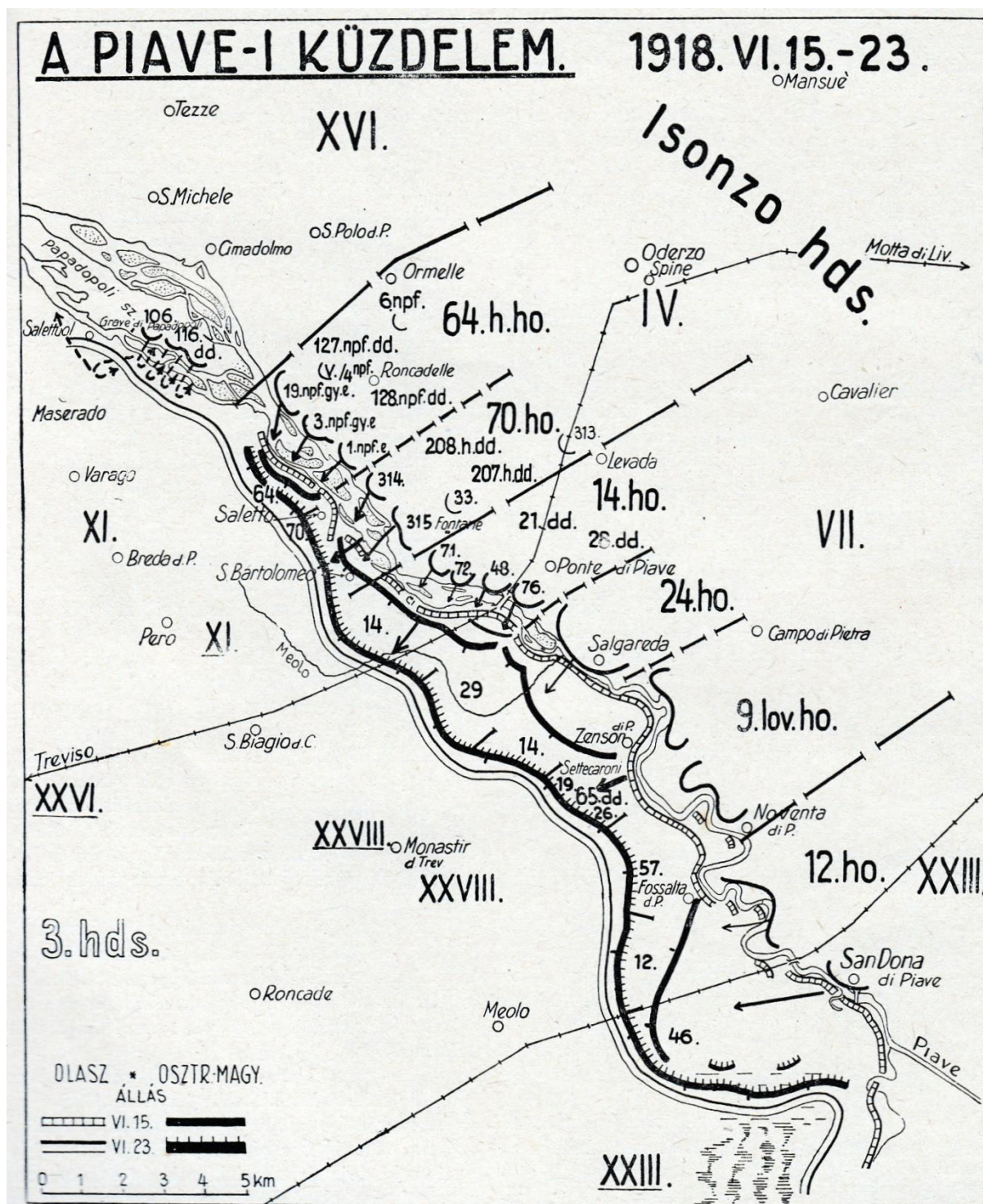
Végeredményben a caporettói csodának köszönhetően az ellenség egészen a Piave folyóig hátrált. 400 ezer „szétugrasztott” katonát (frontszökevényt) a hátsószámban szedtek össze az olaszok, akik ezen felül 294 ezer hadifoglyot, 30 ezer sebesültet és 10 ezer halottat veszítettek, valamint jelentős mennyiségű hadianyagot. Ezzel szemben a központi hatalmak vesztesége 70 ezer főre rúgott, ebből 5438 elhunyt és 24 976 sebesült volt a monarchia katonája.⁵⁵

⁵² Uo.

⁵³ KA Belohnungsantrag, Pottyondy von Szentmárton, Karl, 12./II. 1917., Csonkaréti 2002, 160-164.

⁵⁴ KA Belohnungsantrag, Pottyondy von Szentmárton, Karl, 12./II. 1917.

⁵⁵ Doromby – Reé (é. n.) 276.; Balla – Pollmann 2015, 314-315.

6. ábra: A piavei offenzíva. Forrás: Doromby – Reé, 283.

A Lipót Rendet ugyan 1917-ben nem nyerte el, de a következő évben igen. Ekkor már a soproni császári és királyi 76. gyalogezred III. zászlóaljának a parancsnoka volt.⁵⁶ Az említett zászlóaljat 1918 márciusában az újonnan létrehozott császári és királyi 106. gyalogezredhez

⁵⁶ HL Akvi 1920/3 HM lymb. Pottyondy Károly

helyezték, amelynek a III. zászlóaljja lett. Pottyondy Károly utolsó kitüntetésfelterjesztésén a 76. gyalogezred olvasható, de ugyanabban a rubrikában egy 106-os szám is található, amely feltehetően csupán iktatási pecsét, s nem a 106. gyalogezredre utal.⁵⁷ Mivel a soproni 76-osok történetéről szóló kortárs és korszerű munkák nem tesznek említést sem Pottyondyról, sem egy újonnan felállított, vagy erre átnevezett III. zászlóaljról,⁵⁸ ezért bemutatom, hogy milyen érvek alapján feltételezhető, hogy nem a 106-osok között küzdött. Az őrnagy világháborús szolgálatára való visszaemlékezése és a Lipót Rendre való felterjesztés haditett leírása alapján mindkét ezredben szolgálhatott. Pottyondy Károly azonban nem szerepel a 106-osok ezredkönyvének tisztii névjegyzékében és az említett 106/III. (volt 76/III.) zászlóalj parancsnokának is egy másik századost ad meg a munka.⁵⁹ Szintén a 76. gyalogezredben maradásának tényét erősíti az, hogy kitüntetésfelterjesztését a 76. gyalogezred felettes parancsnokságai bírálták el,⁶⁰ valamint az, hogy Piave-offenzíva idején – egy Délmagyarországban 1918-ban megjelent cikk szerint – a Spinózoláig nyomult előre.⁶¹ Ezen felül megemlítette a „Canal Zerot”, azaz a Canale Zerot, amely a San Biagio di Callalta mellett két ágra bomló Piavesella di Maserada csatorna Piavébe nem ömlő fele. Itt biztosan küzdöttek a 76-osok, habár Szabó László csatáról szóló kötete csupán az ezred másik két zászlóalját említette a június 15-én támadó egységek között.⁶² Az említett patakot és csatornát csupán egyetlen visszaemlékezésben találtam meg, amelyet egy 14. tábori tüzérezredben szolgált tiszt írt: ez az egység a 14. gyaloghadosztály parancsnoksága alá tartozott, mint ahogy a soproni 76-osok is.⁶³ A 106. gyalogezred ugyan szintén harcolt a térségben, de csak két nappal Pottyondy súlyos sebesülése után jutottak el Zenson di Piaveba,⁶⁴ amelytől pár kilométerre a 76-osok küzdöttek.

A kissé hosszás bevezető után kitérnék az említett Piave-offenzívára. Az osztrák-magyar hadsereg utolsó támadása az olasz fronton már eleve kudarcra ítéltetett, mert sem a Dél-Tirolból meginduló Conrad-hadseregcsoporthoz, sem az Isonzó-hadseregcsoporthoz, amelyben Pottyondy is harcolt, nem rendelkezett a szükséges túlerővel, valamint elégséges mennyiségű lőszerrel, miközben a legyengült katonák átlagosan 50 kilogramm testsúlyúak voltak. Az 1918. június 13-án megkezdődő támadás célja Velence és Padova elfoglalása volt, azonban a főerők két

⁵⁷ Doromby 1934, 195.

⁵⁸ Békési 2011.; Gere 1918.; Hegedűs 2010, 339-344.

⁵⁹ Doromby 1934, 211-212.

⁶⁰ KA Belohnungsantrag, Pottyondy von Szentmárton, Karl, 3./VII. 1918.

⁶¹ Délmagyarország, 1918. szeptember 18. 5.

⁶² Szabó 1986, 126-127.

⁶³ Schaller 1932.; Felszeghy – Reé 1938, 133.

⁶⁴ Doromby 1934, 204-205.

nappal későbbi megindulása után nem sokkal összeomlott az offenzíva. A Piave folyónál átkeléshez csoportosuló, összetorlódó katonák jó célpontot nyújtottak az olaszoknak, a felépített pontonhidakat folyamatosan lerombolta az ellenséges tüzérség. A XXIII. hadtest, amelyben a 76-osok is harcoltak, csupán pár kilométert jutott előre. A 18-án megáradt folyó másnap elsodorta a hadihidak nagyobb részét, így az uralkodó 20-án elrendelte a visszavonulást, amelyet pár nap alatt rendezetten végrehajtottak az osztrák-magyar csapatok.⁶⁵

A kudarc nem Pottyondy és társain múlt. Az őrnagy elsőként kelt át a Piave folyón, s kétszer segített hadihidat verni, miután az olaszok minden más átkelésre használható eszközt szétlőttek. Kitüntetésfelterjesztése nemcsak ezt említi meg, hanem azt is, hogy a zászlóaljának súlyos veszteségei ellenére kitartott, személyes bátorságának példája pedig átragadt katonáira is. Csapatával eljutott a Canale Zeroig, ahol június 18-án „15-szörös súlyos sebesüléssel esett össze.”⁶⁶ Pottyondy Károly mindezeknek köszönhetően elnyerte a Lipót Rend lovagkeresztjét a hadiékítménnyel és a kardokkal 1918. augusztus 22-én.⁶⁷

7. ábra: A Lipót Rend lovagkeresztje a hadiékítménnyel és a kardokkal. Bíró Ákos gyűjteményéből.

⁶⁵ Balla – Pollmann 2015, 317-320.

⁶⁶ HL Akvi 1920/3 HM lymb. Pottyondy Károly.; Hirn 1933, 19.; KA Belohnungsantrag, Pottyondy von Szentmárton, Karl, 3./VII. 1918.

⁶⁷ Délmagyarország, 1918. szeptember 18. 5.

Az emellett a Sebesülési Éremmel és a minimum három hónap frontszolgálat után járó Károly Csapatkereszttel kitüntetett őrnagy ekkor már szülővárosának honvéd csapatkórházában lábadozott, ahonnan október 26-án,⁶⁸ egy héttel az Osztrák-Magyar Monarchia számára a világháború végét jelentő fegyverszünet előtt gyógyultan távozott. Az ezt követő események bemutatása azonban már egy újabb tanulmány témája...

⁶⁸ Balla Tibor szíves tájékoztatása a csapatkórház Kriegsarchivban található anyaga alapján.; Délmagyarország, 1918. szeptember 18. 5.

IRODALOM:

Levéltári források:

HM HIM Hadtörténelmi Levéltár (HL), Budapest.

Kereszteltek anyakönyve, Ferencváros, Budapest, 1871.

Österreichisches Staatsarchiv – Kriegsarchiv (KA), Wien. (A budapesti HM HIM Hadtörténelmi Levéltár Bécsi Kirendeltségének közvetítésével.)

Szeged palánki egyházi anyakönyvben kereszteltek anyakönyve, 1875. (A Familysearch oldalról.)

Sajtóforrások:

Az Ujság, 1907. január 9. 10.; 1916. április 23. 4.

Budapesti Közlöny, 1908. december 19. 2.; 1916. március 19. 1-2.; 1916. május 27. 2.; 1917. február 15. 1.; 1917. február 6. 4.; 1917. március 3. 3.

Délmagyarország, 1918. szeptember 18. 5.; 1943. július 9. 7.

Hadak Útján, 1983. március, 20.

Kecskeméti Közlöny, 1941. december 20. 9.

M. P: Szegedi magyar alakok. Pesti Napló. 1915. július 29. 10.

Pesti Hírlap, 1916. december 31. 16.

Pesti Napló, 1901. augusztus 22. 8.; 1908. október 20. 13.

Pécsi Napló, 1941. december 23. 6.

Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség Számára, 1915. április 10. 375.

Szeged és Vidéke, 1907. január 22. 5.; 1917. április 26. 2.

Szegedi Híradó, 1891. szeptember 8. 5.

Szegedi Napló, 1896. november 3. 4.

Sz. Szigethy Vilmos: Elfogynak a szegedi dudások. Magyarság, 1925. szeptember 6. 31.

Egyéb forráskiadványok:

[sz. n.] (1842): Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes. Wien.

[sz. n.] (1859): Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes. Wien.

[sz. n.] (1896): Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die kaiserliche und königliche Kriegs-Marine für 1896. Wien.

[sz. n.] (1903): Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die kaiserliche und königliche Kriegs-Marine für 1903. Wien.

[sz. n.] (1904): Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die kaiserliche und königliche Kriegsmarine für 1905. Wien.

[sz. n.] (1909): Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die kaiserliche und königliche Kriegsmarine für 1909. Wien.

[sz. n.] (1910): Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die kaiserliche und königliche Kriegsmarine für 1911. Wien.

József főherceg (1933): Ahogy én láttam. VI. kötet, Budapest.

Magyar Gábor (közzéteszi) (1887): A Kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló Szeged Városi Főgymnasium értesítője az 1886-87. tanévről. Szeged.

Nagy János (közzéteszi) (1889): A Szeged Városi Polgári Fiú-iskola tizenhatodik s a Közép Kereskedelmi Iskola negyedik évi értesítője az 1888-89. tanévről. Szeged.

Schaller László (1932): Szemben les a halál (A Piave partján.). Košice.

Walther Béla (közli) (1900): A Lőcsei M. Kir. Állami Főreáliskola értesítője az 1899-1900-ik tanévről. XXI. szám. Lőcse.

Walther Béla (közli) (1904): A Lőcsei M. Kir. Állami Főreáliskola értesítője az 1903-1904-ik tanévről. XXV. szám. Lőcse.

Szakirodalom:

Ajtay Endre (1933): A volt cs. és kir. 46. gyalogezred világháborús története. 1914-1918. Szeged.

Ajtay Endre – Péczely László – Reé László (szerk.) (1936): A magyar huszár. Budapest.

Balla Tibor – Pollmann Ferenc (2015): Az Osztrák-Magyar Monarchia az első világháborúban (1914-1918). In: Hermann Róbert (szerk.) (2015): Magyarország hadtörténete III. Budapest. 275-338.

Berkó István (szerk.) (1928): A Magyar Királyi Honvédség 1868-1918. Budapest.

Békési László (2011): Peresztegtől Taskentig és vissza.

https://nagyhaboru.blog.hu/2011/10/19/peresztegtol_taskentig_es_vissza. Utolsó letöltés: 2020. február 14. 00:23.

Csonkaréti Károly (2002): Császári és királyi hadihajók. Budapest.

De Sgardelli Caesar (szerk.) (1940). Felvidék és Kárpátalja hadtörténete 1914-1918. Budapest.

Doromby József (1934): A volt cs. és kir. 83-as és 106-os gyalogezredek története és emlékkönyve. Budapest.

Doromby József – Reé László (é. n.): A magyar gyalogság, Budapest.

Felszeghy Ferenc – Reé László (szerk.) (1938): A magyar tüzér. A magyar tüzérség története. Budapest.

Gere Zsigmond (1918): Színes képek a 76-os bakák harcaiból. Bécs.

Hegedűs Elemér (2010): A császári és királyi 76. gyalogezred, Sopron háziezrede. In: Soproni Szemle, 2010/3. szám, 329-345.

Hirn László (1933): Negyvenhatosok fegyverben. Szeged.

M. Kir. Hadilevéltár (szerk.) (1937): A világháború 1914-1918. VII. kötet. Budapest.

Maruzs Roland (2018): Virtus dolgában töretlen. Budapest.

Pottyondy Gusztáv (1942): Magyar repülőterképek és hálózatok. In: Magyar Katonai Szemle, 1942/ 6. szám, 624-638.

Szabó László (1986): Piave 1918. Budapest.

Egyéb források:

Károly Pottyondy. <https://www.geni.com/people/K%C3%A1roly-Pottyondy/6000000046857581156>. Utolsó letöltés: 2020. február 5. 16:31.

KÉPEK:

1. kép: Pottyondy Károly őrnagy az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlása idején. A szerző gyűjteményéből.

2. kép: Pottyondy Miklós, Károly bátyja rendőr tiszthelyettesként 1899-ben. Preidl Zoltán gyűjteményéből.

3. kép: A szegedi 46-osok Rohatinnál. Forrás: Ajtay 1933, 21.

4. kép: A 46-osok „ezredkönyve” és egy I. világháborús József főherceg sapkajelvény. A szerző gyűjteményéből.

5. kép: A Wien csatahajó, amelynek parancsot adott Pottyondy egy velencei erőd lövetésére. Forrás: Circovich, Basilio/Wikipédia.

6. kép: A piavei offenzíva. Forrás: Doromby – Reé, 283.

7. kép: A Lipót Rend lovagkeresztje a hadiékítménnyel és a kardokkal. Bíró Ákos gyűjteményéből.

Abstract

In my study, I present the life of Colonel Károly Pottyondy of Szentmárton, born and died in Szeged. Performing a team officer career, he first did an outstanding service in the World War I and won high honours at the front, and then in 1919, he actively promoted the victory of the counter-revolution in his hometown. In the 1920s he was the commander of the Szeged Customs District, and for a short time was the captain of the Seat of the Chivalry Order in Csongrád County. After his retirement, he was an active figure in the public life of the town saving memories of the '19 counter-revolution, and a member of the jurisdictional committee. As part of his long life, he lived in the first years of the Kádár era. The choice of the subject, besides Pottyondy's significant military and public career, is justified by the 145th anniversary of his birth and the 100th anniversary of the founding the Chivalry Order.